

Томислав Јовановић, пуковник у пензији

У складу са новом улогом НАТО-а и ЕУ, као и конципирањем европске одбране и безбедности ради осигуравања мира и решавања криза у свету, аутор разматра развој „нове стратегијске мисли“ на основу које би требало створити у водећим земљама света расположење које омогућава употребу силе, као што је то било учињено на Косову и Метохији. Посебно разматра начин ангажовања НАТО-а, употребу пројектила са осиромашеним уранијумом и коришћење „интелигентног оружја“, чији је ефекат мали у односу на цену коштања.

Аутор чланка, кога Редакција часописа „Rivista militare“ сматра изузетним познаваоцем глобалне стратегије, тврди да је последња фаза кризе на Косову (пре отпочињања агресије) била највидљивија демонстрација промашаја Европе. Отуда, да није било војне интервенције, стари континент би био поражен, пошто је морао (или желео) да преузме улогу главног посредника и заузме ауторитативан став у решавању проблема за који га, несумњиво, везује директан интерес. Дајући поверење великом савезнику преко Атлантика, преко НАТО-а, Европа се одрекла своје улоге и идентитета. Тужно је да се употребило оружје за проблем који има политички карактер и последице на основу илузије да ће се оружјем решити оно што није успела да реши дипломатија, сматра аутор. „Управљање кризама“ на оперативно-стратегијском нивоу, уз употребу војног инструмента, добијало је, тако, екстремну форму ради постизања мира уз употребу оружја у процесу који није јасно ограничен и значи, у ствари, примену „стратегије принуде“, чија је практична вредност требало да се докаже.

„Европски идентитет безбедности и одбране“, закључује аутор, треба да одговара заједничкој одговорности Запада. Јер, јединство се само вербално манифестује када се решавање најважнијих проблема повери, потпуно или претежно, великом савезнику преко Атлантика. Наиме, Америка је постала беспоговорни вођа у географским подручјима у којима постоје, претежно или, чак, искључиво, европски интереси. Такође, нестала је „двополна стратегија“, елеменат који је каракте-

* Приказ чланка: Umberto Cappuzzo, *Il pensiero strategico in un mondo che cambia*, „Rivista militare“, N2, pp. 4-19.

писао велико сукобљавање Запад–Исток, које је довело до афирмације америчког „монопола“ и све веће маргинализације Европе, која је осуђена да буде више објекат него политички субјекат на међународној сцени. У дугорочној визији таква еволуција није била у интересу САД, које су се сматрале предодређеним да постану „светски жандарм“, са свим оним што из тога произилази у позитивном и, још више, у негативном смислу. Поред тога, позиција хегемонистичке самоће неизбежно изазива разне неугодности и све веће незадовољство оних који се осећају запостављени. Зато би било разумно да велики савезник преко Атлантика – чији је значај у стабилизовању света према идеалима западне цивилизације несумњив – размисли о потреби повећања учешћа осталих међународних субјеката у одлучивању и повећању могућности за договор. Наиме, за сваки регион постоји привремено и привилеговано решење, с одговарајућом поделом задатака на регионалном и субрегионалном нивоу. У модерној глобалној стратегији наглашава се значај психолошког елемента, па треба узети у обзир чињеницу, ако се не желе ризици, да и позитивни ефекти могу да буду краткотрајни. За САД, сматра аутор, није добро што су на међународном плану изазвале клевете о „пузећој колонизацији“, којом се несумњиво потврђује одређено стратегијско мишљење о „одсецању“ или смањењу доприноса и утицаја других земаља.

После тријумфалних најави о леку за све, односно о „управљању кризама“ с претежном војном матрицом, симболика о новом стратегијском мишљењу, чијим су прихватањем створени предуслови за обједињавање стабилности и прогреса, била је позив да се направе „рачуни“ о реалности, која је знатно другачија. Аутор сматра да је постојала свест о кризи у „управљању кризама“. Да би се убедили у то била је потребна дуга расправа о решавању проблема Косова. Међутим, одјекивао је јак „ратни урлик“ великог савезника, чије су намере биле исте као и у Персијском заливу, само у другом издању. Могло се поставити питање, на основу постојећих искустава, да ли се циљ – успостављање мира и стварање услова за стабилност, показао као недостижан. Сумња се јављала после хладних анализа војних операција у подручју Голфа, каже аутор. Ангажовање на Космету, према његовом виђењу, уверљива је демонстрација једне друге дубоке кризе – „кризе стратегијског мишљења“, односно тренутне неспособности да се обухвате у систем чиниоци који су морали да се узимају у обзир при избору начина успостављања стабилности као неопходног предуслова за нормалан развој. Наиме, на Космету нису били усаглашени употребљена средства и жељени циљ (простор, људски чинилац, јавно мњење, различити притисци, правна и етичка условљавања, последице припадања различитим структурама међународне архитектуре безбедности, утицај модерних технологија у области веза, ширење информација у реалном времену, практично поништавање растојања и граница итд.).

У вези са Косовом, аутор наводи да је Гликсман упозоравао на потребу да се прецизира да „ваздухопловне снаге не би биле довољне,

јер би само снаге копнене војске, наоружане и снажне, могле да осигурају поштовање демократије“. Закључио је да би таква интервенција била ризикантна и веома скупа, али је мање ружна од могућих варијаната. У позадини те изјаве је вероватноћа „новог издања прљавог рата“, који се може повезати с неким ратовима из историје. „Прљави рат“ је злокобни позив на присећање на Вијетнам и Авганистан – два догађаја који због необјашњиве површности тзв. мислилаца о војним стварима нису привукла одговарајућу пажњу. Ипак, треба изучавати до појединости све аспекте ратова да би се извукле бројне поуке, закључује аутор.

Иако постоји необична завера ћутања о „интелигентним оружјима“, аутор сматра да су некритички прихваћене њихове техничке и оперативне могућности. У периоду потрошачког друштва преовлађавало је мишљење да је боље да се за одређене задатке користе та средства, уз ризик да се претрпи штета, уместо да се ангажују људи. Чињеница је да се „интелигентна оружја“ не показују увек као таква. Напротив, стидљиво се приказују њихова ограничења и, када се сведу рачуни, показује се да су само снаге копнене војске у стању да поседањем територије осигурају стабилан и трајан успех. Такође, за та оружја, и поред ћутања, било је мањкавих анализа. Наиме, много тога је постало јасно из анализе редигованог извештаја GAO (*General Accounting Office degli Stati Uniti*) који је рађен за Пентагон на основу детаљне анализе докумената оперативних команди и обавештајних служби Сједињених Држава. Показала се, поред осталог, на основу искуства из операције „Desert storm“, као неоправдана тврдња да је скупо оружје ефикасније од оружја с nižом ценом. Дакле, аутор закључује да се стално преувеличава очекивани успех и не признају мањкавости амбициозног пројекта, представљеног слоганом: „један циљ, једна бомба“, који се не може правдати с обзиром на однос цена–ефикасност. Тако је извештајем GAO уништена серија митова. И поред свега, „интелигентна оружја“ су и даље показатељ борбене способности стране која претендује да буде победничка. У вези с тим, аутор се пита како се нико не сети упозорења америчког председника Ајзенхауера, из 1961. године, да не треба „дозволити војноиндустријском комплексу да оствари непропорционалан утицај на живот Америке“.

Коментаришући развој најновијих преговора о Косову, аутор наводи мишљење Антониа Гамбинија¹ да је проблем, у стварности, у присили на планетарном плану ради остварења управе над светом. Аутор запажа да су „Американци, посебно у последње време, показали да су уверени у могућност да НАТО прерасте у глобалну војно-политичку планетарну снагу захваљујући трансформацији Савеза“, и да су објавили план о остваривању својих циљева (потврда улоге суперсиле – „неопходне нације“, како је нагласио Клинтон, одржавање погодне структуре за контролу европског континента и укључивање економског

¹ *Difficile imporre la pace schierando solo bombardieri*, „Il Messaggero“, 24 febbraio 1999.

савезника у мултилатерални програм у којем ће полуге управљања бити у америчким рукама). Гамбинијева расправа, према аутору, креће се од постављања тезе до доношења закључка, којим жели да допринесе разјашњавању предуслова за европско стратегијско мишљење које се заснива на аутономној политичкој концепцији на међународном нивоу. Он је знао да оцени игру (многоопевани „европски идентитет“) и био је храбар да изађе из провинцијализма појединачне унутрашње политике. Слажући се са том оштром анализом, аутор сматра да је можда дошао час за дефинисање другачијег приступа, будући да стање нестабилности није политички прихватљиво због многих криза и ратова који су морално прихватљиви када се спроводе због насиља и масакара, непоштовања елементарних права и заштите мањина. Чини се да „присилном дипломатијом“ до сада нису обезбеђени очекивани резултати. Ако је и било успеха, он се расплинуо, па је питање да ли се могао обезбедити дипломатским акцијама сукобљених страна усмереним на преговоре највишег нивоа, барем у економско-финансијској области, под видом тражења и добијања помоћи у име стабилности. Тако су улазили у игру елементи присиле преко подмићивања.

Одржавање мира, сматра аутор, представљено је као примарни захтев међународног поретка који тек треба да се створи после неприхватљиве стратегије која је постојала у биполарном сукобу. То је била стратегијска визија, настала као логична последица страха од нуклеарног рата, која је оправдана бројним иницијативама у срединама с другачијом културном матрицом.

Рат на Косову може да се посматра као процес на основу којег је требало да се процени колико је Европа у стању да наступа јединствено ради остварења својих интереса без утицаја прекоатлантских партнера, чији је главни циљ представљен као брига за безбедност западног света. Зашто су те везе постојале као основа започете операције на Косову показало се када је од савезника затражено да плате успех који је постигнут на војном плану против Милошевића. Резултат је, међутим, дискутабилан, као и сама операција, а критику су већ изrekli и амерички експерти и надлежни стручни органи. Један од њих, генерал Колин Пауел, наводи: „...када се одреди политички циљ треба ангажовати потребну снагу да се дође до победе“, што, према његовом мишљењу, није учињено, и: „...када се иде у рат, мора се прихватити да ће бити жртава“. То је, можда, болна тачка једне концепције о употреби снага која је, уз страх, показала своја ограничења. На то је указао у истом периоду и познати писац Марио Варгас Љоса, који се питао: „Које је врсте овај рат у којем постоје патње и насиље који су њиме проузроковани и чини се да није намењен да уништи противничку војску и да у највећој мери спречи да савезничке снаге не претрпе ни једну жртву“? Још је тежа оцена Едварда Лутвака, у чланку који се појавио у италијанским дневним новинама, који констатује да је основна грешка НАТО-а што „импровизује без стратегијске визије“. Потпунију слику је дао *IISS*² (*International Institute for Strategic Studies*), који је

² „Strategic Survey“, International Institute for Strategic Studies, London, 1998–1999.

потврдио да је рат на Косову био „круна грешака некомпетентности Запада и да је изашла на видело сумња у способност НАТО-а да конципира и води сложене војно-политичке операције“. Према оцини тог института, од почетка се НАТО самоограничио на избор објеката које је сматрао да може уништити (због страха од губитака пилота). Али, већа је грешка била то што је, објављујући поступност у извођењу напада, занемарио први принцип војне вештине – ефекат изненађења, а искључујући унапред напад копнених снага занемарио је и други принцип – држање непријатеља у неизвесности о следећим мерама. Све је то било резултат, најблаже речено, збрканог одлучивања, заснованог на тражењу „минимума заједничког именитеља“ да би се одржала кохезија чланица Савеза без прерачунавања да треба што брже постићи успех да би се повећало јединство система и обезбедила подршка јавног мњења. У суштини, извештај *IJSS* довео је до приказивања, што је касније било прецизно потврђено, „хендикепиране“ стратегијске коректности НАТО-а, односно филозофије да употреба снага треба да буде претња без икакве жеље да се прихвате губици у људству који су, неминовно, повезани с озбиљном употребом војне силе. Те проблеме је разматрао и немачки генерал Клаус Нојман, који је у изјави у време сукоба као посебно значајно навео следеће: 1) погрешно су кориштени чинилац изненађења и војна надмоћ, који су основ успеха у сваком сукобу; 2) мора се наћи начин да се ускладе принципи савезништва и стратегије, и 3) треба уважити чињеницу да само ваздухопловство никада у историји није успело да осигура победу.

Аутор се пита да ли би се у једној визији будућности могли одредити „нови потенцијални стратегијски субјекти“. У научном приступу се претпоставља укључивање у премису и неких технолошких објашњења која се односе на *претње* (које су прошле или су ублажене), *изазове* (демографски дебаланс, супротстављене тенденције, интеграције-дезинтеграције, економска глобализација и утицај на социјалном плану, повратак геополитике: Европа и Русија у оквиру перспектива 21. века, еволуција Кине, међународна улога Јапана, регион Кавказа и централне Азије који чине „стратегијски епицентар у настајању“, премештање стратегијске осе гравитације, глобализација информација, нови политички центри моћи, енергетски чинилац, чинилац амбијента, загађење, технолошки чинилац, чинилац хране, нове рањивости, рањивост електронских система, старење становништва – посебно у северном делу света, криза социјалног благостања, слабљење земаља, губљење људског идентитета, могућа појава „криминалних држава или криминалаца на власти“) и, на крају, *ризике* (трговина оружјем за масовно уништење, експлозија национализма који су често агресивни, тероризам, фундаментализам, социјалне узнемирености због сукоба етничких група на међународном или унутрашњем плану, трговина дрогом, организовани криминал с опасним међународним последицама и масовна миграциона кретања). Наведени изазови и ризици наводе на закључак, сматра аутор, да је безбедност у садашње време недељива и да ниједна земља

није у стању да се сама супротстави, на националном нивоу, великим опасностима које утичу на њен ниво безбедности. Отуда потреба да се активира непосредна сарадња са другима. Све се то пројектује на постојећу безбедносну архитектуру, на нивоу света и Европе, да би се одредили лимити и могућности, везе и перспективе. То је оквир који се, без сумње, мора сагледати у вези са променом политике, која је назначена у САД последњим председничким изборима и сматра се предзнаком важних промена. Те промене ће утицати и на изучавање наведених проблема у вези с потврђеном и незаменљивом трансатлантском солидарношћу у оквиру које ће се вредновати конкретан допринос Европе, која је одлучна да потврди свој идентитет у области безбедности и одбране. Понеко неправовремено иступање, као што је расправа о употреби пројектила с осиромашеним уранијумом, сматра аутор, сигурно се не уклапа у тај оквир, јер се, како се често догађа у таквим случајевима, тражи „јарац покајник“ на националном нивоу, а још чешће на техничко-оперативном нивоу, или се преузимају старе политичке и стратегијске аргументације које су идеолошки обојене. Расправа која треба да се спроведе односи се на деликатна питања која, у општем смислу, имају етички и, посебно, оперативни и стратегијски карактер у вези с механизмима одлучивања на различитим нивоима у војним интервенцијама које је извела вишенационална коалиција.